

Allergiat

Lääkärikirja Duodecim

30.3.2021

Ihotautilien ja allergologian erikoislääkäri Maria Lönnrot

- Välitön allergia
- Viivästynyt allergia
- Kirjallisuutta

Allergiassa elimistö on kehittänyt immunologisen vasteen – esimerkiksi vasta-aineita tai herkistyneitä valkosoluja – allergiaa aiheuttavaa ainetta eli allergeenia kohtaan. Allergia voi välittyä monella erilaisella immunologisella mekanismilla, joista tavallisin on välitön IgE-välitteinen allergia. Toiseksi tavallisin allergiamekanismi on viivästynyt soluvälitteinen allergia. Muut allergiamekanismit ovat harvinaisia.

Välitön allergia

Välitöntä eli IgE-välitteistä allergiaa sanotaan atooppiseksi allergiaksi. Elimistössä muodostuu IgE (immunoglobuliini E) -vasta-aineita ympäristömme tavallisia valkuaisia, kuten siitepölyjä, eläinten hilseitä ja ruoka-aineita kohtaan. Joskus vasta-aineita syntyy myös yksinkertaisia kemikaaleja, kuten formaldehydiä tai lääkeaineita kohtaan. Vasta-aineet kiinnittyvät ihosta ja limakalvoilla olevien syöttösolujen pintaan. Kun allergian aiheuttaja, allergeeni, reagoi IgE-vasta-aineiden kanssa syöttösolun pinnassa, syöttösolusta vapautuu histamiinia ja muita verisuoniin vaikuttavia ja tulehdussoluja paikalle kutsuvia välittäjäaineita. Seurauksena on kohde-elimistä riippuen [kutina](#), [nokkosihottuma](#), [allerginen nuha](#), [allerginen silmätulehdus](#), [allerginen astma](#), [atooppinen ihottuma](#) tai [anafylaktinen reaktio](#). Oirekuva kehittyy nopeasti allergeenille altistumisen jälkeen, jopa minuuteissa, yleensä viimeistään tunnin kuluessa.

Taipumus atooppiseen allergiaan on perinnöllistä. Atooppiset allergiat ovat yleistyneet etenkin kehittyneissä teollisuusmaissa niin nopeasti viimeisten vuosikymmenten aikana, että perinnöllisen taipumuksen lisäksi ympäristötekijöiden arvellaan vaikuttavan näiden allergioiden kehittymisessä (mm. väestön yleinen hygieniataso, ympäristön mikrobeille altistuminen, ravintotekijät). Jopa noin 40 % suomalaisväestöstä on atooppisesti herkistynyt, mutta vain osa herkistyneistä saa oireita herkistymiseen liittyen.

Jos oireet ovat lievät tai allergeeni vaikuttaa selvältä, ei allergiaoireita tarvitse selvittää allergiatesteillä. Esimerkiksi vuosittain toukokuussa koivun siitepöly kautena ilmaantuva vetinen nuha, aivastelu ja silmien kutina sopivat koivun siitepölyallergiaan, eikä tätä tarvitse allergiatestillä varmentaa. Jos kuitenkin oirekuva on vaikea tai harkitaan siedätyshoitoa, ovat testit paikallaan. Atooppista allergiaa tutkitaan [ihopistokokeilla](#) ja verikokeilla. Positiivinen ihopisto- tai verikoe osoittaa IgE-välitteisen herkistymisen. Lieväasteiseen herkistymiseen ei useinkaan liity oireita; tällöin on kyse oireettomasta atooppisesta herkistymisestä. Varsinaiseen allergiaan liittyy aina myös allergiaan sopiva oirekuva allergeenille altistuttaessa.

Yksittäinen allergian aiheuttaja, esimerkiksi koivun siitepöly tai maapähkinä, sisältää useita proteiineja eli ns. allergeenikomponentteja, jotka kukin voivat aiheuttaa allergista herkistymistä. Se, miten voimakkaasti on kullekin komponentille herkistynyt, vaikuttaa oireiden vaikeusasteeseen. Verikokeilla pystytään selvittämään herkistymisprofiilia eri komponenteille, mutta komponenttitasoista herkistymistutkimusta tarvitaan vain valikoiduissa, vaikeissa allergiaepäilyissä.

Allergeenin välttämisen tarve määräytyy oirekuvan mukaan: Jos oirekuva on lievä, ei allergeenia tarvitse välttää. Voimakkaammat oireet aiheuttavien allergeenien kohdalla

kannattaa välttää voimakasta altistumista, jos mahdollista, ja vaikeimpien oireiden kohdalla lääkäri ohjeistaa allergeenin täydellisen vältön.

Lieviä oireita voi helpottaa apteekissa myytävien reseptivapaiden allergialääkkeiden avulla. Voimakkaampien allergioiden hoito vaatii lääkärin ohjeistamaa hoitoa ja tarvittaessa siedätyshoidon harkintaa.

Viivästynyt allergia

Viivästyneessä soluvälitteisessä allergiassa elimistön valkosolut (auttaja-T-lymfosyytit) ovat herkistyneet ympäristön kemikaaleille. Suuri osa viivästyneestä allergiasta on kosketusallergiaa, jolloin allergiaa aiheuttava kemikaali eli allergeeni aiheuttaa ihokosketuksen seurauksena ihottuman. Ihottuma voi olla oirekuvaltaan kiusallinen ja elämänlaatua tai työkykyä rajoittava, mutta ei henkeä uhkaava.

Tavallisin esimerkki viivästyneestä kosketusallergiasta on nikkeliallergia. Pitkään ihokosketuksessa oleva nikkeli esimerkiksi rihkamakorussa tai vaatetusmetallissa aiheuttaa kosketuskohtaan kutisevan ihottuman. Muita tavallisia allergeeneja ovat pesuaineiden ja kosmeettisten valmisteiden sisältämät hajusteet ja säilöntäaineet.

Viivästynyt kosketusallergia ilmaantuu nimensä mukaisesti viiveellä. Ensin allergeenin tulee koskea ihoa useampia tunteja tai toistuvasti lyhyempiä jaksoja, jonka jälkeen ihottuma kehittyy hitaasti, useiden tuntien tai vasta muutaman päivän viiveellä.

Kosketusallergiaa tutkitaan [lapputestillä](#). Aivan selkeiltä vaikuttavissa tapauksissa eivät testit ole tarpeen. Esimerkiksi jos vyön metallisen soljen ihokosketuskohtaan vatsan iholle tulee kutiseva ihottuma, on nikkeliallergia todennäköinen, eikä sitä tarvitse testillä varmentaa. Usein viivästyneen kontaktiallergian diagnosoiminen ja tarkan allergeenin päättely ovat kuitenkin mahdottomia ilman lapputestejä. Positiivinen lapputestituloks ei merkitse varmuudella sitä, että kyseinen allergeeni aiheuttaisi oireita, vaan lääkäri arvioi tapauskohtaisesti positiivisen lapputestituloksen merkityksen potilaan oirekuvassa.

Suurin osa [lääkeallergioista](#) välittyy viivästyneellä allergiamekanismilla. Valtaosa on oirekuvaltaan lieviä, esimerkiksi lievän rokkoihottuman kaltaisia, mutta myös voimakasoireisia ja jopa henkeä uhkaavia viivästyneitä lääkereaktioita voi esiintyä. Kaikkia lääkeallergiaepäilyjä ei tarvitse tutkia, vaan arvio allergiatutkimusten tarpeesta tehdään tapauskohtaisesti, ja myös tutkimusmenetelmät (mm. ihotestit ja altistustestit) mietitään allergologiaan perehtyneen lääkärin toimesta tapauskohtaisesti.

Aiemmat kirjoittajat: Ihotautien erikoislääkäri Matti Hannuksela

Artikkelin tunnus: dlk00561 (012.012)

© 2023 Kustannus Oy Duodecim